

ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇE'YE UYARLAMA, GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK ÇALIŞMASI

Emel ARSLAN*
Ramazan ARI**

ÖZET

Bu araştırmada, Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları 233 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin güvenirliği Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ve testin tekrar yöntemleriyle yapılmıştır. Geçerliği ise kapsam geçerliği yolu ile bulunmuştur. Elde edilen bulgular, Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türk öğrenciler üzerinde geçerli ve güvenilir olarak kullanılabilceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Erikson, psikososyal gelişim dönemi, güvenirlik ve geçerlik

ABSTRACT

In the present investigation the Turkish standardization and the reliability and validity studies of the Erikson psychosocial stage inventory (EPSI) on 233 undergraduate students were done. For reliability, Cronbach Alpha internal consistency and test-retest; and for validity, content validity was utilized. Findings show that this inventory can be used acceptable level of validity and reliability for Turkish Undergraduate students.

Keywords: Erikson, psychosocial development stage, reliability and validity

GİRİŞ

Erikson (1968), yaşam içerisinde her bireyin savunmasızlığın arttığı ve potansiyelinin yükseldiği bir dizi kriz ve dönüm noktasıyla karşılaştığını ifade etmektedir. Ona göre bu krizler, uygun bir şekilde çözüldüğünde kişilik gelişimine ve psiko-sosyal olgunluğa katkıda bulunurlar. Her kriz ya da aşama, bireyin gelişimini biçimlendiren ve kişiliğini değiştiren daha önceki kriz ya da aşamaların üzerine kurulmaktadır.

Erikson, bireylerin 8 dönem içerisinde psiko-sosyal gelişimi tamamladığını ifade etmektedir. Bu gelişim dönemlerinin özelliği her dönem de birisi olumlu diğeri ise olumsuz olan iki özellikten hangisinin birey tarafından kazanılıp kazanılmadığıdır. Bu dönemler, ilk dönem olan "temel güvene karşı güvensizlik" döneminden başlayarak birbirlerinin üzerine kurulmakta ve yaşam boyunca bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmektedir.

Erikson'un Psikososyal gelişim dönemleri;

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay),
2. Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (1,5-3 yaş),
3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş),
4. Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6-11 yaş),
5. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş)
6. Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (Yalnızlık) (21-30 yaş)

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

**Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

7. Üretkenliğe Karşı Verimsizlik(Durgunluk)(30-65 yaş)

8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk(65 yaş ve sonrası)

Erikson'un psikososyal gelişim kuramının, bizim çalışmamızla ilgili olan ilk beş dönemi aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay)

Erikson(1968), bireyin psikolojik olarak sağlıklı olması için temel olan birçok ön koşul içerisinde “temel güven duygusu” nunda olduğunu ifade eder. Ona göre temel güven duygusu, yaşamın ilk yıllarındaki deneyimlerden çıkarılan, dünya ve diğer insanlara yönelik yaygın olan tutumlardır. “güven” kavramı, bireyin kendisine olan güven duygusu olduğu gibi, diğer insanlara olan temel güven duygusunu ifade eder.

Doğumdan sonraki ilk bir yıl içinde, bebekler anababalarıyla ilişkilerinin sonucu ya temel güven duygusu kazanır ya da güvensizlik geliştirir. Yani bebek temel güven duygusu kazanamazsa bunun yerini alır. Erikson'a göre temel güven yaşamsal bir kişiliğin ve bir kimlik duygusunun temel yapısıdır. Daha açık bir ifadeyle temel güven duygusu, diğer kişilerin bizimle ilgili olumlu duyguları olduğu, onlara inanabileceğimiz, güvenebileceğimiz, yardım alabileceğimiz, diğer kişilere bağlanabileceğimiz gibi olumlu duygu ve düşüncelerin temelini oluşturur. Güvensizlik ise diğer kişilere karşı olumlu duygu ve düşünceler geliştirmeyi engeller ya da sınırlar. Bu temel yapı bireyde uyumsuz ve normal dışı davranışların kaynağı olarak kabul edilir (Ari,2005).

2. Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (18ay-3 yaş)

Bu dönem çocuğun kas sistemindeki gelişmenin etkisi altındadır. Çocuklar özellikle bu dönemde psiko-motor hareketlerindeki kontrol ve öz-yeterliliği denemek ve bundan haz almak isterler. Bu dönemde çocuklar bağımsızlık kazanmak için çaba gösterirler. Bağımsızlık çocuğun hareketlerini ve vücudunu kontrol etmesi olarak değerlendirilir. Bu dönemi başarıyla atlatan çocuklar yeterli duygusunu, kendine güveni, ayrıca öz değerlerini kazanmış olurlar. Bu yeterliliği yerine getiremeyen veya engellenen çocuklar bağımlılık duyguları yanında utanma ve kendi değerliliklerine yönelik şüpheyi yaşarlar(Özbay,2003).

3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş)

Erikson(1968), bu dönemde çocuğun bir kişi olarak kendisine güçlü bir şekilde inanma duygusunun başladığını ve bir kişi olarak yapabileceklerinin neler olduğunu keşfetmeye çalıştığını ifade etmektedir. Ona göre bu dönemde;

- Çocuklar giderek daha çok özgür bir şekilde çevrede hareket etmeyi öğrenir ve bu yüzden kendisi için daha geniş ve limitsiz bir şekilde amaçlarını gerçekleştirebilecekleri bir alan kurarlar.
- Çocuklar anlamadığı konuları tam olarak anlamaya çalışır ve sayısız konular hakkında durmadan sorular sorabilirler.
- Çocukların düşüncelerinde ve hayal gücünde bir artma gözlenir.

Bu dönemde yakın ve uzak çevredeki yetişkin rolleri fark edilmeye ve yetişkinlerin dünyasına yönelik her ayrıntı büyük bir merakla soruşturulmaya

başlanır. Değişik rolleri tanıyan ve özdeşim yapan çocuk, yalnızca düşleri ve oyunlarında kendini bu rollere sokmakla kalmaz, gerçek yaşamda da özendiği rolleri oynama denemelerine girer. Tüm bu rol denemelerinden çocuğun çıkardığı özellik "girişim" duygusudur. Bu düşlerini gerçekleştirmek için işe girişmek, amaçlarına ulaşmak doğrultusunda girişimde bulunmayı ifade eder(Dereboy,1993).

Çocuklardaki bu girişimci duygu ebeveynler tarafından desteklenmelidir. Çocukların koşmaları, atlamaları, oynamaları ve fırlatmaları için fırsatlar ve ortamlar hazırlanmalıdır. Çünkü çocuklar kendilerinin kim olduklarını yapabildikleri, başarabildikleri şeylerle (Parktaki kaydırağın merdivenlerini yardımsız tırmanabilen bir çocuk, "ben kaydırağın merdivenlerini tırmanıyorum" derken "ben merdivenleri yardımsız tırmanabilen biriyim" demek istiyor olabilir) tanımlarlar. Ebeveynler çocuklardaki bu doğal girişimci davranışları şiddetle cezalandırdıklarında çocukta suçluk duygusu gelişir(Arı,2005).

4. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş)

Erikson(1968), çocuğunun bu dönemde istekli bir şekilde ve çabucak öğrenme konusunda hiçbir zaman olmadığı kadar hazır olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu dönemde, girişimcilik döneminin sonunda olduğundan daha fazla bir şekilde, çocuğun görev paylaşımı, disiplin ve bir şeyler yapabilme duygusunda büyük bir artma ortaya çıkmaktadır. Çocuk bu dönemde diğer çocukları bir şeyler yapmaya zorlamak ya da kızdırmak yerine, planlı ve yapıcı bir paylaşım duygusu içerisinde onlarla birlikte bir şeyler yapmaya eğilimlidir.

Bu yaşta çocuk pek çok kültürde okul (formal) eğitimine başlamıştır. Bir önceki dönemdeki oedipal enerji tamamen öğrenme ve yapmaya yönelmiştir. Daha çok yetişkinlere yönelik olarak geliştirilen taklit ve kıyaslama bu dönemde akranlara yönelmeye başlar. Çocuk akranları arasında en iyisi olmak için çalışma duygusu geliştirir. Çocuğun doyurulmaz merak ve enerjileri okuldaki akranları ve sosyal çevresini tanıma ve bu ilişkilerde başarılı olma amacıyla kullanılır. Bedensel gelişimi bir önceki döneme göre yavaşlar, sosyal ve cinsel roller daha belirgin bir şekilde algılanmaya başlar. Bu dönemde çocuk ya çalışkan olma duygusunu kazanacak ya da yaptığı şeyler yeterince ödüllendirilmediği veya engellendiği için bu duyguyu kazanamayacaktır. Başarısız olduğu her deneyimden sonra yetersizlik, aşağılık duyguları geliştirecektir. Çocuk çalışkanlık duygusunu yaparak, yaşayarak, ödüllendirilerek, onaylanarak geliştirir. Erikson kişinin ileriki hayatındaki çalışkanlığı ve çalışmaya karşı geliştirdiği tutumların bu dönemde oluştuğunu ve beslendiğini söyler (Arı, Üre ve Yılmaz, 1998).

5. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş)

Ergenlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasındaki, belirgin ve bilinçli bir evreyi ifade eder. İlkokul yıllarının sonlarında ergenler, cinsel olgunlaşma ilgili fizyolojik değişimler ve önündeki yetişkin rollerindeki belirsizlik ile uğraşmak durumunda kalırlar. Ergenler, günlük hayattaki ideal

örneklerle, daha önceki dönemlerde sahip olduğu beceriler ve roller arasında nasıl bir bağlantı kuracağı sorusunu sıklıkla düşünür(Erikson,1968).

Genç bireyin bir erişkin olarak yaşama hazır olduğunu duyumsayabilmesi için kimlik duygusunun yeterince oturmuş olması gerekir. Bu yüzden özellikle gençliklerinin sonuna yaklaşmış bireylerde kimlik duygusunu yeterince oturtamamış olma bir sorun oluşturur ve kimi zaman uyumlarını belirgin biçimde bozar(Dereboy ve Dereboy,1997). Ergenin ne olduğuna ve ne yapmak istediğine karar vermede yaşadığı zorluk onu kimlik karmaşasına götürür. Bunun tam tersi durumda ise kimlik kazanımı sağlanmıştır.

Erikson'a (1980)'a göre, ergenlikte bir kimlik krizinden geçmek normal gelişimin bir parçasıdır. Bu kriz dönemi, önceden kabul edilen fikirlerin, değerlerin ve inançların sorgulanmasını, farklı inanç sistemlerinin ve hayat tarzlarının keşfini içerir. Kriz dönemi seçilen bir hayat yoluna ve inanç ve değerler sistemine bağlılıkla sonuçlanır.

Marcia(1966), Erikson'un kimlik gelişimi ile ilgili görüşleri doğrultusunda dört çeşit kimlik statüsü tanımlamıştır. Bunlar; başarılı kimlik statüsü, bağımlı (ipotekli) kimlik statüsü, moratoryum kimlik statüsü ve kargaşalı kimlik statüsüdür(Akt. Allison ve Schultz, 2001).

Bu araştırmada amaç, Erikson'un psikososyal gelişim kuramında belirttiği ilk beş dönemi belirlemek üzerine hazırlanan bir ölçeğin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın, örnekleme, ölçme aracı ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Örnekleme

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması, 2005 yılında Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nin ve Mesleki Eğitim Fakültesinin 1. sınıflarında öğrenim gören 112'si erkek, 121'i kız olmak üzere 233 öğrenciye uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca dil eşdeğerliği için Eğitim Fakültesinin İngilizce öğretmenliği Bölümünün 4. sınıfında okuyan 28'i erkek ve 37'si kız olmak üzere 65 öğrenciye 4 hafta arayla ölçeğin İngilizce ve Türkçe formu uygulanmıştır.

Ölçme Aracı

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeği, Rosenthal ve arkadaşları tarafından 1981 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinalinde Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerinin ilk 6'sını ölçen, her biri 12'şer maddeden oluşan 6. alt ölçekli bir ölçme aracıdır ve toplam 72 maddedir. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için 622 öğrenciye uygulama yapılmış ve iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları sırasıyla, Güven alt ölçeği için $\alpha = .63$, Özerklik alt ölçeği için $\alpha = .62$, Girişimcilik alt ölçeği için $\alpha = .57$, Çalışkanlık alt ölçeği için $\alpha = .75$, Kimlik alt

Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama, Güvenirlilik Ve Geçerlik Çalışması

ölçeği için $\alpha = .71$ ve yakınlık alt ölçeği için $\alpha = .63$ olarak bulunmuştur (Rosenthal ve ark, 1981).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması için Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerinin ilk 5'ini ölçen alt ölçek maddeleri kullanılmış, yakınlık alt ölçeği ile ilgili maddeler kullanılmamıştır.

Verilerin Analizi.

Verilerin analizinde SPSS 11.0 istatistik paket programı kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türkçe'ye uyarlama, güvenirlilik ve geçerlik çalışmaları ele alınmıştır.

Güvenirlilik ve geçerlik çalışması

Kapsam Geçerliği

Ölçeğin Türkçe formunu oluşturmak için Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İstatistik ve çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarındaki uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Ölçeğin alt boyutları ve cümle bazında uzman çevirileri uygulama alanındaki uzmanların önerileri doğrultusunda ölçeğin nihai formu ortaya konmuştur. Ortaya çıkan form Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği bölümlerindeki akademisyenlerce Türkçe söz dizini ve anlam yapısı açısından kontrol edilmiş ve düzeltilmiştir. Bu aşamada son olarak ölçek geliştirme uzmanlarınca alt boyut ve madde bazında tüm ifadeler incelenmiştir. Bu şekilde uzman görüşlerine dayalı madde ve test geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Dil eşdeğerliği sınaması

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin, İngilizce formu ile yapılmış olan Türkçe çevirisi İngilizce öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 65 dördüncü sınıf öğrencisine 4 hafta ara ile uygulanmıştır. Elde edilen veriler sonucunda Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısına bakılmış, Türkçe ve İngilizce uygulamaları arasındaki ilişki, Güven alt ölçeği için $r = .84$, Özerklik alt ölçeği için $r = .86$, Girişimcilik alt ölçeği için $r = .83$, Çalışkanlık alt ölçeği için $r = .79$, Kimlik alt ölçeği için $r = .81$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, uygulamalar arasındaki tutarlılığın yüksek olduğunu, dolayısıyla dil eşdeğerliğinin sağlandığını göstermektedir.

Güvenirlilik

Erikson'un psikososyal gelişim ölçeğinin güvenirliliği için test tekrar test ve iç tutarlık yöntemleri ile ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Test tekrar test tekniği

Test tekrar test tekniği, güvenirliğin zamana göre değişmezlik ölçütünü ortaya koymak için yapılır. Zamana göre değişmezlik ölçütü herhangi bir Őeyin aynı(benzer) koşullar altında ve belli bir zaman aralığı ile ölçümler sonucu elde edilen veri grupları arasındaki ilişkidir (Karasar, 2000).

Test tekrar test tekniğinin uygulanması amacıyla, Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri leği'nin Türkçe formu araştırmacı tarafından 2005 yılında Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nin ve Mesleki Eğitim Fakültesinin 1. sınıflarında öğrenim gören 112'si erkek, 121'i kız olmak üzere 233 öğrenciye 4 hafta arayla uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin her bir alt leği için test tekrar test yöntemi ile bulunan pearson momentler çarpım korelasyonu katsayıları tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri leği'nin alt leklerinin test tekrar test yöntemi korelasyon katsayıları

Alt lekler	R
Güven	.78
Özerklik	.74
Girişimcilik	.73
Çalışkanlık	.71
Kimlik	.75

Yukarıdaki tabloda grldği gibi ölçeğin test tekrar test yöntemi ile elde edilen korelasyon puanları $r=.71$ ile $r=.78$ arasında değişmektedir. Bu sonuç ölçeğin her uygulamasında kararlı sonuçlar verdiğini göstermektedir.

İç tutarlık tekniği

İç tutarlık tekniğinin uygulanması amacıyla, Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri leği'nin Türkçe formu araştırmacı tarafından 233 öğrenciye uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin her bir alt leği için iç tutarlık katsayıları tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri leği'nin alt leklerinin iç tutarlık (Cronbach alpha) katsayıları

Alt lekler	İç tutarlık katsayıları
Güven	.76
Özerklik	.66
Girişimcilik	.63
Çalışkanlık	.79
Kimlik	.70

Tablo 2 'de grldği gibi Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri leğinin alt ölçekleri ile ilgili olarak bulunan iç tutarlık katsayıları .63 ile .79 arasında değişmektedir. Bu sonuca göre ölçeğin bulunan iç tutarlık katsayılarının yeterli olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin dil eşdeğerliğini sağlamak üzere yapılan, Türkçe ve İngilizce uygulamaları arasındaki pearson momentler çarpım korelasyonu katsayıları, Güven alt ölçeği için $r = .84$, Özerklik alt ölçeği için $r = .86$, Girişimcilik alt ölçeği için $r = .83$, Çalışkanlık alt ölçeği için $r = .79$, Kimlik alt ölçeği için $r = .81$ olarak bulunmuştur.

Ölçeğin her bir alt ölçeği için test tekrar test yöntemi ile bulunan pearson momentler çarpım korelasyonu katsayıları güven alt ölçeği için $.78$, Özerlik alt ölçeği için $.74$, girişimcilik alt ölçeği için $.73$, çalışkanlık at ölçeği için $.71$, kimlik alt ölçeği için $.75$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test yöntemi ile elde edilen korelasyon puanları $r=.71$ ile $r=.78$ arasında değişmektedir.

Ölçeğin her bir alt ölçeği için iç tutarlık (Cronbach alpha) katsayıları güven alt ölçeği için $\alpha=.76$, Özerlik alt ölçeği için $\alpha=.66$, girişimcilik alt ölçeği için $\alpha=.63$, çalışkanlık at ölçeği için $\alpha=.79$, kimlik alt ölçeği için $\alpha=.70$ olarak bulunmuştur.

Sonuç olarak güvenirlilik ve geçerlik ile ilgili elde edilen bulgular, Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türk öğrencilerinin psikososyal gelişim düzeylerini ölçmek için kullanılabilceğini göstermektedir.

Araştırmanın bulgularına dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilebilir;

1. İleriki araştırmalarda, Erikson'u psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin daha ayrıntılı madde analizleri yapılabilir.
2. Ölçeğin farklı yaş gruplarına yönelik güvenirlilik ve geçerlik çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Allison B.N. ve Schultz J.B. (2001). Interpersonal Identity Formation During Early Adolescence. *Adolescence*. 36, 143.
- Arı, R. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arı, R.; Üre, Ö.; Yılmaz, H. (1998).Gelişim ve Öğrenme, Konya: Mikro Yayınları
- Bacanlı, Hasan. (2002).Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.
- Dereboy, İ.F. (1993). Kimlik bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak. Malatya: Özmert Ofset.
- Dereboy. İ.F. ve Dereboy, Ç. (1997). Batılılaşma ve Kimlik Direnci-Psikososyal Bir Yaklaşım. Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik. Yayına hazırlayan: Nuri Bilgin. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erikson, E.H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York: W.W. Norton&Company,Inc.
- Erikson, E.H. (1980). Identity and Life Cycle. New York: W. W. Norton&Company,Inc.
- Karasar, N. (2000). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özbay, Y. (2003).Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Trabzon: İber Matbaacılık

Emel ARSLAN – Ramazan ARI

Rosenthal, D.R., Gurney, R.M. ve Moore, S.M. (1981). From Trust to Intimacy: A New Inventory for Examining Erikson's Stage of Psychosocial Development. *Journal of Youth and Adolescence*. Vol. 10, No. 6,